

NPL STRATEGIJA REŠAVANJA PROBLEMATIČNIH KREDITA

VUKOVIC & PARTNERS
Advokatska kancelarija - Law firm

Prodaja problematičnih plasmana banaka prema fizičkim licima i pitanje ličnog (potrošačkog) bankrota

Predmet ovog teksta je okvirno razmatranje problema i polaznih osnova za njihovo rešavanje, a povodom pitanja problematičnih dugovanja fizičkih lica prema poslovnim bankama i sekundarnim poveriocima u Republici Srbiji ("Problematicni krediti stanovništva" ili "NPLovi stanovništva").

1. Okviri problema

Strategija za rešavanje problematičnih kredita (Sl. glasnik RS, br. 72/15, u daljem tekstu: „Strategija“) i prateći programi i akcioni planovi doneti na osnovu ove Strategije fokusirali su se u velikoj meri na rešavanje problema NPLova privrede, kroz šire izmene regulatornog okvira i druge alate koji se već decenijama koriste u uporednoj praksi razvijenih finansijskih tržišta.

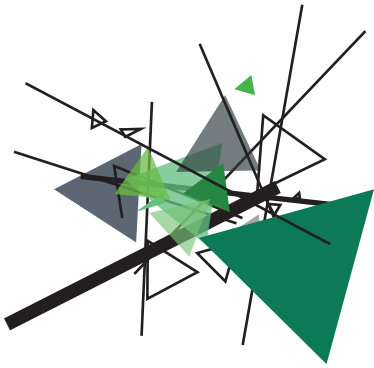
Trenutni nivo NPLova iznosi 3.9% od ukupnog iznosa odobrenih kredita u ovoj kategoriji (izvor „Trendovi u kreditnoj aktivnosti - četvrto tromesečje 2019, NBS, mart 2020) i kao takav ne predstavlja procenat koji ukazuje na poseban značaj problematike.

Međutim, ukupan nivo NPLova krajem aprila 2015. godine dostigao je iznos od 442,6 milijardi dinara (3,7 milijardi evra) sa bruto pokazateljem problematičnih kredita od 23% u odnosu na ukupan iznos odobrenih kredita (izvor Strategija). Ovaj iznos ne obuhvata iznos problematičnih kredita banaka u stečaju koji iznosi preko 2 milijarde evra.

Veliki deo navedenih nenaplativih potraživanja obezbeđen je ličnim garancijama fizičkih lica usled čega se nekoliko stotina hiljada građana Republike Srbije nalazi u poziciji da ne može da servisira svoje lične obaveze, niti poseduje instrumente kojima bi na efikasan i celishodan način uspeo da reše ovo pitanje.

Navedena dugovanja fizičkih lica za posledicu imaju to da su ova lica izuzetno motivisana da budu neformalno zaposlena („rad na crno“) ili da formalno primaju minimalnu zaradu, a da ostatak zarade dobijaju od poslodavca „na ruke“ jer će odmah po zaposlenju krenuti naplata potraživanja ka poveriocima delimičnom obustavom njihovih zarada. Ovakva praksa dužnika fizičkih lica utiče i na njihova prava iz zdravstvenog i socijalnog osiguranja, kao i na ukupan nivo prihoda u republičkom budžetu.

Postojeća Strategija u delu rešavanja NPLova stanovništva dominantno je svedena na prevenciju rizičnijeg plasiranja kredita, dok se pitanju rešavanja već postojećih NPLova stanovništva posvetila minimalna pažnja i ne postoje naznake da će se tome pristupiti u skorijoj budućnosti, iako se Strategija bavila i ovim instrumentima.

2. Potencijalna rešenja i njihovi ciljevi i efekti

U ovom tekstu možemo se na opštijem nivou razmatranja osvrnuti na tri potencijalna rešenja ovog problema. Neka od ovih rešenja su još 2015. godine predviđena Strategijom kao instrumenti rešavanja problema u određenom obimu. Rešenja o kojima će se ukratko govoriti u ovom tekstu su:

1. Prodaja bankarskih potraživanja - NPLova stanovništva.
2. Uvođenje nadzora nad radom sekundarnih poverilaca i NPL serviseru u delu koji se odnosi na zaštitu korisnika finansijskih usluga.
3. Uvođenje instituta ličnog (potrošačkog) bankrota i profesije stečajnog upravnika fizičkih lica. Ujedno, ovo su i rešenja čije usvajanje i primena se i očekuje od Republike Srbije u procesu pristupanja EU.

Očekivani efekat bi se mogao posmatrati iz ugla četiri ključna "stake holder-a":

2.1. Građani opterećeni dugovanjima

Najveći benefit od prodaje potraživanja banaka prema fizičkim licima, imali bi sami građani kao korisnici kredita.

Naime, sekundarni poverioci kupuju od banaka ova potraživanja sa diskontom, što praktično znači da su spremni da bez izuzetka, dužniku, fizičkom licu, u svim pojedinačnim slučajevima otpišu značajan deo potraživanja.

Banka, kao poverilac, nije u mogućnosti da vrši značajne otpise duga fizičkim licima zbog čuvenog problema moralnog hazarda i poreskih implikacija, ali pre svega zbog ugrožavanja otplate aktivnih plasmana. U ovoj situaciji, klijenti po aktivnim plasmanima, bili bi materijalno motivisani da čekaju da njihov plasman postane problematičan i pregovaraju o otplati uz diskont radije nego da otplaćuju svoj kredit. U konačnom ishodu, kada bi se banke ponašale kao sekundarni poverioci, nivo kreditiranja bi se dramatično smanjio, što bi dovelo do smanjenja investicija, i pada potrošnje i BDPa.

Benefiti koji bi neposredno bili dostupni stanovništvu, pored prilike da se uz delimične diskonte oslobode svojih obaveza, bili bi:

- i. stimulans da prekinu sa „radom na crno“ (što povlači i rešavanje pitanja zdravstvenog i socijalnih osiguranja);
- ii. prekid česte prakse primanja simulovanih minimalnih zarada;
- iii. mogućnost novog kreditnog zaduživanja;
- iv. mogućnost pokretanja novih privatnih poslovnih poduhvata;
- v. povećanje nivoa pravne sigurnosti prilikom nastanka odnosa sa sekundarnim poveriocima.

2.2. Banke opterećene NPLovima

Omogućavanje prodaje potraživanja prema fizičkim licima značilo bi organizaciono i troškovno rasterećenje za same banke koje u ovom trenutku značajne finansijske resurse izdvajaju na upravljanje sa nekoliko stotina hiljada problematičnih plasmana ka fizičkim licima (troškovi internih službi banke, postupka naplate, advokata, procenitelja i sl.), dok je uspešnost naplate na relativno niskom nivou.

Omogućavanje prodaje NPLova stanovništva imalo bi pozitivne efekte i na same banke:

- i. doprinelo bi smanjenju nivoa NPLova stanovništva;
- ii. povećalo bi prihode po osnovu ostvarene cene od prodatih NPLova stanovništva, a koji prihodi se mogu ponovo da plasiraju na tržište kao krediti;
- iii. kreiralo bi tržište novih klijenata – dužnici čija potraživanja budu prodana sekundarnim poveriocima mogli bi da budu brisani iz evidencije docnji Kreditnog biroa Udruženja banaka Srbije i na taj način bi bili u mogućnosti da ponovo koriste kreditne proizvode;
- iv. doprinelo bi troškovnoj i poreskoj optimizaciji poslovanja banaka.

2.3. Sekundarni poverioci i NPL serviseri

Sekundarni poverioci (investicioni fondovi koji se profesionalno bave otkupom potraživanja) i NPL serviseri (agencije za naplatu potraživanja), dobili bi priliku da investiraju i prošire svoje poslovanje u novom, bitno velikom segmentu tržišta.

2.4. Finansijsko tržište i ekonomija

Konačno, pored zadovoljenja pojedinačnih interesa „stakeholder-a“, postojali bi i širi društveni benefiti u slučaju implementacije predloženih rešenja.

Naime, implementacija predloženih rešenja doprinela bi i:

- i. otvaranju potencijala za regularno zaposlenje velikog broja ljudi koji su neformalno zaposleni;
- ii. otvaranju potencijala za šire potrošačko kreditiranje i povećanje potrošnje ekonomskom reaktivacijom značajnog broja fizičkih lica koji su zbog loše kreditne istorije onemogućeni da pristupe bankarskom finansiranju;
- iii. oslobađanju sredstava iz bankarskih rezervacija na ime obaveznih rezervi i njihovo preusmeravanje u kreditiranje;
- iv. preusmeravanju sredstava ostvarenih prodajom NPLova u nove kreditne plasmane za privredu i stanovništvo;
- v. aktiviranju tržišta NPLova i privlačenju direktnih stranih investicija na ovo tržište, budući da je limitirano učešće inostranih fondova na tržištu u Republici Srbiji, u poređenju sa većim delom razvijenijih zemalja regiona.

3. Kratko razmatranje predloženih rešenja

3.1. Prodaja bankarskih potraživanja - NPLova stanovništva:

Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga (Sl. glasnik RS br. 36/2011, 139/2014), članom 39. *de facto* zabranjuje prodaju NPLova stanovništva, ograničavajući ovu transakciju samo na situacije kada je i sama banka kupac. Banke nisu zainteresovane da investiraju u NPLove drugih banaka jer im to nije „core“ poslovna aktivnost i ne mogu se ovim poslom baviti efikasno na način na koji to rade profesionalni investitori. Dodatno, kupovinom tuđih NPLova povećava se nivo problematične aktive u bilansima samih banaka i bilansima grupa kojima pripadaju, što može da izgleda kao loš signal investitorima od kojih same banke crpe svoja finansiranja. Zbog toga u praksi ovo rešenje gotovo i da nema nikakvu primenu.

Predloženo rešenje bi praktično značilo izmenu navedenog člana Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga, kojim bi se, osim bankama, ustupanje NPLova stanovništva dozvolilo i specijalizovanim profesionalnim investitorima.

Navedenu izmenu nije nikakav poseban novitet u pravnom sistemu, jer je navedena transakcija bila u celosti dozvoljena do pre samo nekoliko godina u pravnom sistemu Republike Srbije, i sasvim je uobičajena u svim zemljama regiona i EU.

3.2. Uvođenje nadzora nad radom sekundarnih poverilaca i NPL servisera u delu koji se odnosi na zaštitu korisnika finansijskih usluga

Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga propisuje niz prava korisnika finansijskih usluga u odnosu na finansijske institucije.

Prema sadašnjem, užem, tumačenju odredbi Zakona, njegova primena ne doseže do sekundarnih poverilaca.

Paralelno sa izmenama opisanim u odeljku 3.1. trebalo bi izmeniti navedeni Zakon, tako da se njegova primena proširi i na sekundarne poverioce, za ona potraživanja koja stiču od finansijskih institucija, kako bi se nesporno obezbedilo da dužnici zadrže sva prava koja im po Zakonu pripadaju u odnosu na inicijalne poverioce.

Dodatno, Zakon bi trebalo da uvede i obavezu posedovanja polise osiguranja od profesionalne odgovornosti sekundarnih poverilaca i NPL servisera, kao što je to slučaj sa advokatima ili javnim izvršiteljima, kako bi se osiguralo da u slučaju utvrđenih povreda prava korisnika i nastanka štete, naplata ovakve štete za korisnike bude izvesna.

Zakon bi trebalo da proširi i postojeća regulatorna ovlašćenja Narodne banke Srbije i na sekundarne poverioce, kako bi se ostvarila zaštita prava korisnika finansijskih usluga na identičan način kao što je to sada slučaj za zaštitom ovih prava u odnosu na banke.

3.3. Uvođenje instituta ličnog (potrošačkog) bankrota i profesije stečajnog upravnika potrošača

Polazeći pre svega od opisane činjenice da je još 2015. godine utvrđeno postojanje NPLova u iznosu koji prelazi 5 milijardi evra, kao i od osnovane pretpostavke da je veliki deo ovog iznosa pokriven ličnim garancijama fizičkih lica (vlasnika, krajnjih vlasnika i direktora) kompanija dužnika, kao i od činjenice da fizička lica, kao dužnici, nemaju na raspolaganju gotovo nikakve mehanizme za restrukturiranje svojih obaveza, opravdano se nameće pitanje uvođenja instituta ličnog (potrošačkog) bankrota u pravni sistem Republike Srbije.

Institut ličnog (potrošačkog) bankrota na nivou Evropske unije uređen je Uredbom saveta EU br. 1346/2000 i izmenjen i dopunjen Uredbom parlamenta i saveta EU br. 2015/848. Iz navedenih dokumenata transponovan je u nacionalna zakonodavstva država članica.

U Republici Srbiji se trenutno razmatra uvođenje instituta stečaja preduzetnika, čime se jedna kategorija fizičkih lica praktično dovodi u povlašćeniju poziciju u odnosu na fizička lica koja su kao jemci (najčešće svojih kompanija) ili kao potrošači, dospeli u identičnu pravnu i ekonomsku situaciju.

Paralelno sa uvođenjem stečaja preduzetnika, trebalo bi razmotriti i uvođenje stečaja potrošača, polazeći od sledećih osnova:

- donja granica limita koji predstavlja stečajni uslov ne sme biti prenisko postavljena (npr. minimum 50,000.00 EUR);
- cilj postupka bi morao da bude potpuno oslobođenje dužnika od obaveza nakon izlaska iz postupka;
- postupak bi morao da bude brz, jasan, efikasan, transparentan i jeftin i svi učesnici u postupku bi apsolutno morali da vode računa o ovim načelima;
- morala bi da postoji zabrana predlaganja i vođenja novog postupka, nakon što prvi postupak bude okončan;
- dužnik bi za sve lažne i nepotpune izjave i informacije o imovini i raspolaganjima imovinom morao da izgubi pravo na benefite koje stiče stečajnim postupkom.

Uvođenje potrošačkog stečaja bi moralo da bude praćeno i regulisanjem uslova za bavljenje poslovima stečajnog upravnika (administratora) potrošačkog stečaja, što paralelno otvara mogućnost proširenja poslova za profesiju stečajnog upravnika i kreira potencijal za zapošljavanje na ovoj vrsti poslova.

4. Zaključno razmatranje

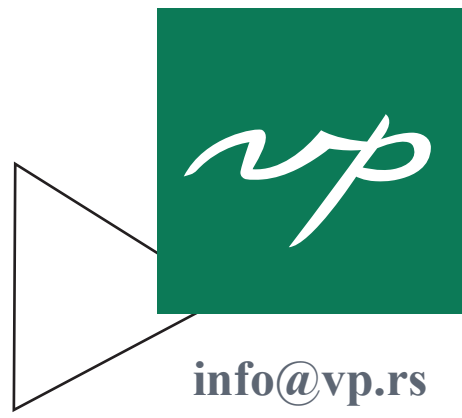
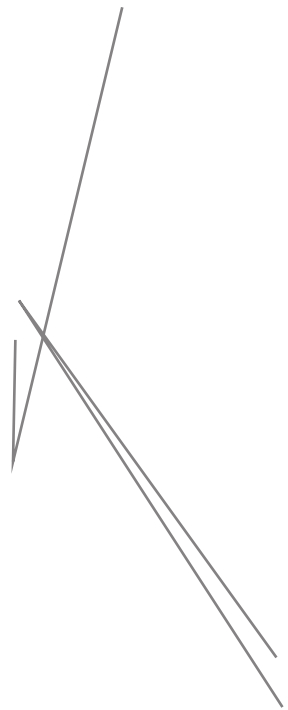
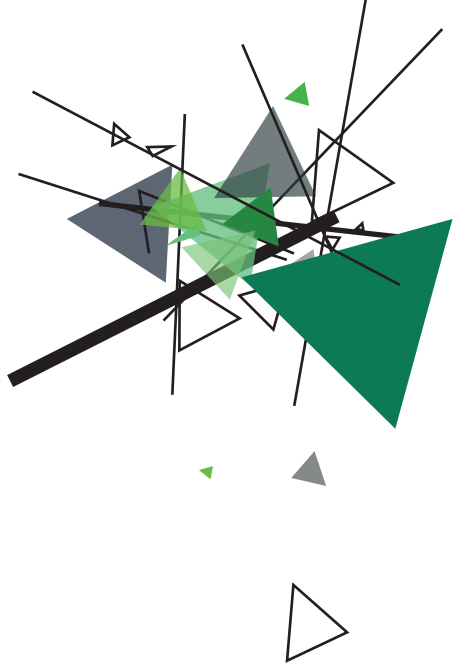
Predložena rešenja nisu rešenja koja su nova i nepoznata u uporednoj praksi. Naprotiv, radi se o rešenjima koja su uspešno implementirana na nivou celokupne Evropske unije, u najvećem broju zemalja u regionu. Takođe, radi se i o rešenjima koja su delimično prepoznata u Strategiji i o kojima se već duži niz godina polemise u opštoj i stručnoj javnosti.

Ključni rizik koji bi mogao da se dogodi je da forma i konkretni detalji predloženih rešenja budu takve prirode da obesmisle cilj samih rešenja.

Rizik je opravdan, jer se na primerima Crne Gore i Rumunije može videti da je rešenjima zakonodavca kreiran zakonodavni okvir koji apsolutno demotiviše sekundarne poverioce da se uključe na tržište NPLova, čime se celokupna reforma obesmišljava (treba „pogoditi“ preciznu meru između skromnog ekonomskog potencijala malih tržišta i preterane rigidnosti zakonskih rešenja koja nameću visoke ulazne barijere i fiksne troškove investitorima na takvim malim tržištima). Implementacijom sličnih rešenja, umesto koraka napred, vratili bismo celokupnu situaciju u ekonomskom i regulatornom smislu godinama unazad. Identični rizici postoje i u pogledu rešenja potrošačkog bankrota o kojima se polemislalo prethodnih godina, a koja nisu podrazumevala opšti otpust svih dugova nakon izlaska iz stečaja, čime se celokupan institut suštinski obesmišljava.

Ipak, bez obzira na navedene rizike, čini se da bi benefiti za celokupan krug zainteresovanih subjekata u slučaju implementacije ovakvih rešenja bili zaista veliki, i jasno je da se rad na uvođenju svih ovih instituta mora ubrzati.

vp

info@vp.rs

www.vp.rs

